

MITOLOGIA CLÀSSICA, AVUI

BUSCAR ELS MITES GRECS I LLATINS EN EL NOSTRE ENTORN,
UN ENTRETINGUT PASSATEMPS I UNA ACTIVITAT DIDÀCTICA

El mes d'abril de 2011 férem un homenatge a l'escriptora Maria Àngels Anglada (Vic, 1930 – Figueres, 1999), a l'Escola de la Dona de Barcelona. Experta en filologia clàssica, Anglada escriví dos llibres imprescindibles per iniciar-se en el fantàstic món de l'Olimp, *Relats de mitologia. Els déus* i *Relats de mitologia II*. Els herois que ens donen pistes per interpretar diversos monuments de les comarques de Girona i engrescar-nos a descobrir les divinitats que s'amaguen en el paisatge quotidià.

JOSEP M. DACOSTA > TEXT I FOTOS

On són els déus grecs i romans que ens expliquen a l'escola primària? Ben a prop, si som bons observadors. Fent un cop d'ull a les barques de qualsevol port esportiu, a l'entorn d'una botiga de jardineria o fins i tot dins el nostre moneder podem veure com reapareixen les divinitats de la mitologia clàssica.

Encara que avui els alumnes dels nostres instituts poden estudiar el batxillerat sense aprendre llatí, és lloable l'esforç de molts professors per tal que es conegui la cultura hel·lènica i romana, sens dubte el fonament de la nostra civilització occidental. També podem trobar els mites grecs i llatins fora dels centres d'ensenyament: divinitats, muses i herois han estat models per a creacions artístiques i literàries, i la publicitat i les arts aplicades també aprofiten el filó de la cultura clàssica.

Un bon punt de partida per descobrir l'Olimp són els dos llibres de Ma-

ria Àngels Anglada dedicats als déus i als herois. En aquests textos descobrim el significat del logotip de la denominació d'origen del vi de l'Empordà: es tracta del rapte de Dionís, segrestat per uns pirates. Quan aquests tingueren el déu a bord, brotaren tòries i pàmpols de la nau i ells, espaordits, es llançaren a l'aigua, on es convertiren en dofins.

Anglada dedica un capítol a delectar-nos amb la creació del lloret. Segons alguns estudis, aquest arbre ha donat nom a Lloret de Mar, topònim que provindria de *lauretum*, és a dir,

Cercar déus grecs i romans és un agradable entreteniment cultural i a la vegada una activitat didàctica que pot complementar un crèdit variable de cultura clàssica

>> *L'euro grec, amb el mussol, evoca Atenea.*

lloc poblat per lloreters. El mite explica que el déu Apol·lo volgué seduir la nimfa Dafne, però ella preferí mantenir-se verge i fou convertida en lloret. Així, a l'entrada d'aquesta vila selvatana, tots dos personatges –esculptats per Bonaventura Ansón– donen la benvinguda als visitants.

Seguint Anglada, interpretarem el significat del brau i la noia que apareixen en la moneda grega de dos euros:

>> *Apol·lo i Dafne donen la benvinguda als visitants de Lloret de Mar*

es tracta del rapte d'Europa. En paraules angladianes: «L'olímpic [Zeus] es va enamorar de la princesa [Europa] i es va disfressar prenent la forma d'un toro, un brau de pelatge blanc i molt manyac. Europa i les seves companyes l'amanyagaven, i la princesa fins i tot se li va asseure al llom».

L'Olimp a casa nostra

Cercar déus grecs i romans és un agradable entreteniment cultural i a la vegada una activitat didàctica que pot complementar un crèdit variable de cultura clàssica. Per on començar?

Camuflades per la publicitat, les muses i divinitats grecoromanes tenen amagatalls en qualsevol vila. Si prenem per exemple Figueres i concretament el carrer Sant Pau, on caminà tantes vegades l'escriptora Maria Àngels Anglada, hi farem tres troballes mitològiques: Erato presideix una societat coral -en ser la protectora de la poesia cantada amb acompanyament de lira-, Hebe dona nom a un centre de bellesa -com a dea de la joventut- i la figura d'Esculapi forma part del rètol d'una empresa que evoca Emporium, lloc on es trobà l'estàtua dedicada a aquest déu de la medicina i que precisament significa 'mercat'.

En els ports abunden els noms dels mites, tant a les barques com als establiments. Les divinitats marines estan retolades en moltes proes i, com que un vaixell és la promesa d'un viatge, també hi apareixen personatges de l'*Odissea*. Un cop d'ull pels molls de Roses forneix aquesta llista: Tetis, Fetó, Posidó, Neptú, Atlant, Oceà i Circe, entre d'altres. Un altre aflorament el tenim als centres de jardineria, especialment els propers a marina. S'hi despatxen rèpliques d'escultures clàssiques i evocacions divines. Al bell mig de còpies de discòbols i Davids, s'hi albiren també Neptuns, Hèrcules i Artemises. Així, podem posar al jardí de casa els mites del domini dels monstres del mar, de les forces de la natura i del poder sobre feres salvatges.

La mitologia ens permet gaudir de belles faules que expliquen l'origen del món i de molts dels seus elements

>> *A Mollet de Peralada, unes rajoles mostren el rapte de Dionís, emblema dels vins empordanesos.*

Mites en la nomenclatura científica

En els llibres de zoologia i botànica hi ha subtils referències als mites grecs i llatins, ja que per anomenar algunes espècies d'animals i plantes s'han fet servir noms de déus, d'herois i d'altres figures mitològiques. Cal dir que els noms científics internacionals dels organismes es basen en la *nomenclatura binomial*, és a dir, estan formats per dues paraules: la primera correspon al gènere i la segona a l'espècie pròpiament dita. En són exemples coneguts *Tyrannosaurus rex*, *Homo habilis* o *Homo sapiens*.

Per esbrinar la relació entre la denominació de la flora i fauna i la mitologia són recomanables dues fonts que expliquen l'etimologia de la no-

>> Venus verrucosa es troba al nostre litoral i el seu nom s'inspira en el mite de la dea Venus. L'escultura de Venus d'Aristides Maillol que hi ha a la Delegació de la Generalitat a Girona.

>> La numismàtica evoca Venus: moneda italiana de 10 cèntims d'euro

menclatura científica: pel que fa les plantes, el llibre de Paul Fournier *Les quatre flores de la France*, i respecte als animals, la col·lecció de llibres *La faune de la France illustrée*, de Rémy Perrier; tots dos estan disponibles a la biblioteca de la Universitat de Girona. Els personatges mítics també s'han emprat per denominar conceptes científics, parts de l'anatomia i planetes.

D'Afrodita –Venus, per als romans–, Maria Àngels Anglada en diu que va sorgir «d'una gran petxina de nacre, prop de l'illa de Xipre, un dels seus llocs predilectes». El mateix nom de Venus serveix per denominar un grup de mol·luscs bivalves, una clara evocació del seu naixement al damunt d'una conquilla, com per exemple el *Venus verrucosa*, molt abundant en el costaner gironí. Com a dea de la bellesa, Venus ha estat representada a bastament; per exemple, a la ciutat de la Girona tenim *El tors de Venus*, bronze d'Aristides Maillol. A les butxaques potser portem la moneda italiana de 10 cèntims d'euro, que reproduceix en part *El naixement de Venus* de Botticelli.

A Hermes, «com a missatger ràpid i eficaç, els viatgers i els comerciants el tenien com a protector», i està ben representat en molts establiments comercials. N'és un exemple l'estàtua que senyoreja al damunt de la rambla de Portbou, com a testimoni d'un passat ric gràcies a les agències de duana. Una paraula de tothom coneguda és *hermafrodita*. Fa referència a la unió de la deessa de la bellesa amb el déu comunica-

dor. D'aquest acte en sortí Hermafrodit, un ésser de doble sexe. Aquest mot s'ha fet servir per als animals que tenen tots dos sexes, encara que puguin necessitar una fecundació creuada.

Atenea, que ha donat nom a tantes associacions culturals, féu un valuós regal a la ciutat d'Atenes: l'olivera. Com a símbol, aquesta deessa porta una òliba, i la moneda d'un euro grec així ho representa. En paraules d'Anglada: «Sovint els poetes antics anomenen Atenea *Ulls d'òliba* com una lloança: la d'ulls d'òliba, plena de seny i de cor indomable». Val a dir que el mussol té com a nom científic *Athene noctua*, una clara referència a la dea. Aquesta deessa no es va voler unir mai amb cap déu ni amb cap home; per això era anomenada també *Parthenos*, que vol dir 'verge'. En conseqüència, s'anomena *partenogènesi* el desenvolupament d'un gàmeta femení sense participació d'un gàmeta masculí.

Ares o Mart, el déu guerrer, és representat, segons Anglada, «cobert amb un gran escut de bronze i aixecant una llarga llança amb el seu braç, molt musculós. Però també hi va haver molts pintors que s'estimaven més de presentar-lo com un home jove i bell, al costat d'Afrodita». Aquesta representació del déu amb un

escut i una llança (♂) ha esdevingut el símbol també del planeta Mart –que és vermell com la guerra i el foc– i també del sexe masculí. Pel que fa al símbol de la feminitat, s'ha escollit el mirall de Venus –dea de la bellesa–, que consisteix en una circumferència amb una creu a la base (♀). Un dels indrets on estan retolades aquestes dues icones són els lavabos de les oficines del Parc Natural dels Aiguamolls de l'Empordà.

Per què mitologia?

Hi ha tres bones raons per convidar els mites clàssics, a més d'Atenea, a visitar els nostres estudiants. En primer lloc, per cultura general: conèixer referents grecs i llatins que són presents en la ciència, l'art i fins i tot les marques comercials. També el cinematògraf ens continua sorprenent amb noves històries que tenen més de dos mil anys d'antiguitat. De la mateixa manera, la mitologia ens permet gaudir de belles faules que expliquen l'origen del món i de molts dels seus elements, com per exemple la «creació» de moltes plantes. Finalment, interessar-nos per Grècia i Roma farà que gaudim dels apassionants llibres escrits per Maria Àngels Anglada.

Josep M. Dacosta
és biòleg i naturalista.

A les butxaques potser portem la moneda italiana de deu cèntims d'euro, que reproduceix en part *El naixement de Venus*, de Botticelli

